

Lisette Schuitemaker
Wies Enthoven

Het oudste dochter effect

Ontdek de vijf typische eigenschappen
van oudste dochters

Spectrum

Inhoud

Voorwoord door Rita Kohnstamm	7
Inleiding	11
1. Een kleine koningin	19
2. Een stevige basis	29
3. Ojee, nummer twee	44
4. Diametraal anders	61
5. De vijf grote eigenschappen	79
6. Ik moet wel perfect zijn	97
7. Vriendin voor het leven	110
8. Werk van betekenis	127
9. De ware	146
10. Jouw eigen oudste dochter	162
11. De voortdurende familiedans	179
Appendix	201
Ontdek de invloed van jouw geboortepositie	203
Een lijst met boeken	219
Test je inzicht in het effect van de plek in het gezin	235
Dank	237

Voorwoord

Het treft me altijd weer als ik in de krant lees ‘We zijn dolgelukkig met de geboorte van ons kindje en ons broertje x of zusje y’ en dan de namen van de ouders en het eerste kind. Zo wordt net gedaan alsof de oudste blij is, maar waarschijnlijk is die helemaal niet zo gelukkig met de komst van de tweede. Even misschien, als een soort leuke pop. Maar dat zo’n tweede blijvend is, is een schrik voor de oudste die niet anders weet dan dat hij of zij de enige is.

Een kind leert door te observeren. Toen er een nieuwe bank kwam, ging de oude de deur uit. Als er nieuwe bloemen worden meegenomen, verdwijnen de oude in de vuilnisbak. De geboorte van de tweede moet dan ook een existentiële schrik zijn voor de oudste. Want wat gaat er nu met haar gebeuren? Moet zij weg nu haar ouders een nieuw kindje hebben? Die schrik kan lang blijven spoken. Ik vind de beschrijving die de twee auteurs geven van de invloed daarvan op het leven van vrouwen die de eerste waren in de kinderrij dan ook interessant en invoelbaar.

Over de plek in de kinderrij heb ik nooit goed empirisch materiaal kunnen vinden. Wetenschappelijk gefundeerd is er weinig over te zeggen. Maar toch wéét ik dat je plaats in het gezin in de beleving van mensen wel degelijk een factor is. Zelf ben ik

een nakomertje en als ik met andere nakomertjes praat komen altijd dezelfde onderwerpen naar voren. Die herkenning is er bij oudste dochters natuurlijk ook. Ze hebben een pregnante positie in het gezin.

Het verbaast me niet dat de oudste dochters die de auteurs voor hun onderzoek bij elkaar brachten het grote gevoel van verantwoordelijkheid als voornaamste kenmerk van hun bestaan noemden. Bij de geboorte van de tweede heeft de oudste een groot voordeel: ze kan alles al veel beter dan die kleine en dat wil ze maar al te graag laten zien. Jongens zetten hun kaarten daar net zo goed op in als meisjes, maar er is wel een verschil. Jongetjes gaan hun gevoelens van ongenoegen uiten terwijl meisjes dit vaker inslikken. Er bestaat in de psychologie een geveugelde uitspraak: jongens laten anderen lijden, meisjes lijden zelf.

Ook worden van meisjes nog altijd andere dingen verwacht dan van jongens. Zeker als er in het karakter van het meisje een verzorgingsneiging zit, dan zal ze die extra ontwikkelen. Juist vanuit die schrik gaat ze denken dat ze groot, sterk en lief moet zijn. Om zelfbevestiging te krijgen gaat het meisje helpen en dat is natuurlijk reuzehandig voor de ouders. Maar de meeste kinderen zijn twee, tweeënhalf jaar wanneer de tweede wordt geboren. Dat is net de tijd dat je als kind wat zelfstandiger wordt. Je kunt weglopen, ergens op klimmen. Daarmee is dit ook de leeftijd van de eerste echte conflicten met de ouders. De oudste wordt op zo'n moment vaker streng toegesproken: 'Nee, niet doen!' Of: 'Dat is niet lief!' Dat is een heel andere toon dan waarmee tegen de nieuwe baby wordt gepraat. Terwijl die kleine voor het gemak bij de ouders op de kamer slaapt, ligt de oudste in een eigen kamertje. Of het gaat naar de kinderop-

1 Een kleine koningin

Wies:

‘Toen ik een jaar of acht was, had ik een vriendin van tien. Ik vond haar geweldig, niet in de laatste plaats omdat zij een broer had die een stuk ouder was dan wij. In mijn ogen had dat vele voordelen. Zo mocht mijn vriendin bijvoorbeeld van haar ouders ’s avonds in het donker naar de kermis, omdat haar broer meeging. Zij was zo lief om aan hem te vragen of zij mij mee kon nemen. Hij zei ja. In alle staten van geluk rende ik naar mijn vader om het te vertellen. Hij zei nee. Naar de kermis gaan in het donker? Dat deed ik maar als ik ouder was. Dat de broer ons vergezeldde vond hij – waarschijnlijk terecht – geen enkele garantie voor mijn veiligheid. Wanneer ik zo graag naar de kermis wilde dan kon dat overdag samen met een volwassene.

Zelden ben ik zo boos geweest op mijn vader. Ik kan me niet herinneren dat het ooit eerder was gebeurd en ook daarna heb ik me nooit meer zo opstandig gevoeld. Geheel tegen mijn normale gedrag in zon ik op wraak. Ik kan me de actie zelf niet meer voor de geest halen, maar ik

weet nog heel goed hoe mijn vader reageerde toen hij ontdekte dat ik met viltstiften een groot deel van het behang had beklad. Hij ontplofte. Mijn vader was een rustige, vriendelijke en zachtaardige man. Mijn zusje en ik mochten bijna alles van hem. In mijn beleving was hij nog nooit ontploft. Toen het gebeurde, had ik het idee dat de wereld verging. Ik had iets gedaan wat geheel tegen mijn normale gedrag inging. Ik was niet braaf en gehoorzaam geweest. Ik had mij met man en macht verzet, als een verwend prinses die haar zin niet kreeg. Dat irriteerde mijn vader mateloos, want als hij ergens een hekel aan had dan was het aan kinderen met pruillipjes. Er werd bij ons niet gemokt, tenminste als het aan mijn vader lag, want met drie vrouwen om zich heen bleek de confrontatie met een pruilend gezicht onvermijdelijk.

Het voorval met de viltstiften staat in mijn geheugen gegrift. Ik heb lang verondersteld dat dit kwam doordat mijn vader sowieso zelden boos was; ik was niks gewend. Logischerwijs schrok ik er dus enorm van. Hoewel dat voor een deel kan verklaren waarom het mij zo lang is bijgebleven – terwijl ik veel vergeten ben, mijn zus herinnert zich veel meer – denk ik nu ook dat het kwam omdat ik opeens merkte wat er gebeurde als ik mijn oudste-dochterrol niet vervulde. Ik weet dat mijn vader wel degelijk heel boos kon zijn op anderen. Hij ergerde zich bijvoorbeeld mateloos aan politici met wie hij het niet eens was of aan slechte bediening in een restaurant. Alleen was hij nooit boos op mij. Daar was ook heel weinig aanleiding toe, realiseer ik me nu. Om mijn plek als koningin in het gezin te bewaken was ik al heel jong in de rol van verantwoordelijke en

zorgende oudste geschoten. Ik merkte hoe blij ik mijn ouders daarmee kon maken. Ik werd ervoor geprezen, voelde me er prettig bij. De oudste en de wijste zijn kreeg ik als opdracht van mijn vader mee. Over het algemeen hield ik me daar goed aan, behalve die dag dat ik naar de kermis wilde.'

Onverdeelde aandacht

Jouw geboorte heeft in één klap het leven van je ouders totaal op z'n kop gezet. Hoeveel verhalen ze ook hebben gehoord over het krijgen van kinderen, hoeveel boeken ze er ook over hebben gelezen, het is net als met veel in het leven: als het je zelf overkomt ervaar je pas echt wat het betekent. Dus daar ben jij, hun eerste kind, en je ouders vinden je meteen een wonder. Al hun aandacht is onverdeeld voor jou. Je hoeft maar een zuchtje te laten of ze snellen naar de wieg. Elk lachje, elke beweging die je maakt wordt onmiddellijk geregistreerd, gefotografeerd, gefilmd en vaak ook opgeschreven. Zodra je begint te piepen, spitsen zij hun oren. Moet ze een schone luier hebben? Heeft ze honger? Zo zijn twee liefdevolle volwassenen voortdurend in de weer om hun baby tevreden te houden.

Voor jou als peuter wordt er alle tijd genomen om je uitgebreid voor te lezen. Er worden legokastelen gebouwd, gordijnen geborduurd met een hele dierentuin erop en splinternieuwe ergonomisch verantwoorde kinderstoelen aangeschaft. Elke keer dat jij iets doet, hoe onbenullig ook, wordt het door je omgeving met applaus beloond. Je eerste onbegrijpelijke tekening, je allereerste onverstaanbare woorden. En zo gek, het blijkt dat de hele familie, vader, moeder, opa's, oma's, heeft gezien hoe jij

je eerste stapje zette, terwijl ze op dat moment toch echt niet allemaal bij elkaar zaten.

Eigen regels

Als baby geef jij heel duidelijk aan wat je wel en niet fijn vindt. Nee, je wilt liever niet alleen in je wieg liggen, dus ga je hard huilen als ze jou daar achterlaten en nemen ze je toch weer mee naar beneden. Je vindt het wel fijn om uit een blauwe beker te drinken, maar niet uit een rode. Je eet het liefst groene appels, geen gele. Je wilt geen broek aan, alleen een rokje. Je ouders verkeren voorlopig in het stadium dat ze hemel en aarde willen bewegen om het jou naar de zin te maken. Dus raak je eraan gewend dat jouw wil wet is.

‘Wat je echt vormt als mens, denk ik, is wat je in je gezin doet om liefde of aandacht te krijgen. Bij ons thuis moest je aan tafel iets interessants vertellen of goed zijn op school. Daar was ik op gespist, want dat werd het meest gewaardeerd.’

EMMA WATSON, ACTRICE EN AMBASSADEUR VOOR
DE VERENIGDE NATIES

Vanaf de conceptie maken je vader en moeder van alles voor de eerste keer mee. Ze beginnen aan iets wat volkomen nieuw voor hen is. Dit zal zich nooit meer op precies dezelfde wijze herhalen, hoeveel kinderen ze ook nog samen zullen krijgen. Ze zijn vol verwachting. Dat begon al ver voor jouw geboorte. Eerst hebben ze het grote geheim alleen met z'n tweeën gedeeld. Voorzichtig kondigen ze het aan bij hun omgeving. De zwangerschap is spannend, de bevalling ook en dan als klap op de

vuurpijl ben jij er. Je bent alles wat ze zich hadden voorgesteld en tegelijkertijd lijk je in niets op wat ze ook maar in de verste verte hadden kunnen verzinnen. Het enige wat ze instinctief weten is dat ze jou altijd zullen beschermen. De vraag is: hoe gaan ze dat doen? Ze zijn opeens niet meer alleen een liefdespaar met allebei hun eigen naam, ze hebben er een bij gekregen: ‘papa’ en ‘mama’. En na verloop van tijd, als jij je eerste woordjes gaat zeggen, noemen ze elkaar soms tot hun eigen verbazing ook zo. Door jou leren zij met vallen en opstaan wat er allemaal bij komt kijken bij het verzorgen van een pasgeboren baby. Of zoals de Amerikaanse psycholoog en bestsellerauteur dr. Kevin Leman in de opdracht van zijn boek *The firstborn advantage* aan zijn oudste dochter schrijft: ‘Als nieuwe, enthousiaste ouders maakten we alle mogelijke fouten. Ja, we geven het toe, we oefenden op jou.’

Nieuwe ouders worden door schade en schande wijs. Tegenwoordig wordt er openlijker gesproken over al die onzekerheden waarmee zij worden geconfronteerd. Ongewenste kinderen worden volgens gegevens van het CBS nauwelijks meer geboren, dat was vroeger anders. Ook al waren veel eerste kinderen niet gepland, ouders moesten hun nieuwe rol zonder klagen omarmen.

Eerste liefde

De kersverse vader en moeder vinden hun eerste baby fantasistisch, maar ze zitten ook vol vragen en onzekerheden. Er zit geen gebruiksaanwijzing bij jou. Had je gister al zo’n klein rood vlekje op je wang of is dat nieuw? Staat die wieg daar wel goed? Zou het erg zijn als ze toch gewoon weer bij ons in bed slaapt? Dit alles vragen ze zich af. En dat zijn dan alleen nog de prakti-

sche vragen. Wat te denken van alle emoties die bij hen worden losgemaakt? Hoe kijkt je moeder naar jou? Heeft ze liefdevolle ouders gehad of is dit haar kans om haar kind te geven wat ze zelf nooit heeft gekregen? Is je vader een man die overloopt van emoties en dat ook fysiek laat merken, of zendt hij zijn liefde uit met andere signalen? Wat de reactie van ouders ook is, het heeft allemaal heel veel invloed op een pasgeborene. Ouders hebben vooral bij hun eerste kind sterk de neiging zichzelf erin te zien. Niet voor niets ontstaat er soms gekibbel rond de wieg door tactloze schoonmoeders die meteen roepen dat de baby precies op hun eigen kind lijkt.

Een eerste kind is als een eerste liefde, zeggen therapeut Ron en journaliste Lois Richardson die als echtpaar het boek *Birth order & you* schreven. Zo bijzonder. Zo onverwacht volkomen vervullend. Zo intens. Zo eng ook. Jouw geboorte maakt je ouders tot ouders. Al hun aandacht is in die eerste fase van je leven onverdeeld voor jou. Je ouders, je grootouders en soms ook anderen in de familie kunnen geen genoeg van je krijgen. Alles wat jij doet, leert en kunt, is speciaal. De druk die er op je ouders ligt om het goed te doen is groot. Je moeder moet bijkomen van haar eerste bevalling, ook geen sinecure, en in die eerste weken wordt ze geleefd door haar hormonen. Ze kan volkomen verslagen thuiskomen van een bezoek aan het consultatiebureau omdat bleek dat jouw groeicurve iets onder het gemiddelde zat. Je vader houdt ongelooflijk veel van je, maar voelt ondertussen ook dat je moeder alleen nog maar oog voor jou heeft. Het zijn die eerste, hobbelige ervaringen die het ouderschap soms veel ingewikkelder maken dan het zo op het eerste gezicht lijkt.